

N. Ex, F. Scholten, *De prins en De Keyser. Restauratie en geschiedenis van het grafmonument van Willem van Oranje* (Bussum: Thoth, 2001, 220 blz., €24,95, ISBN 90 6868 284 9).

Tussen 1996 en 2001 onderging het praalgraf van Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk in Delft een grondige restauratie. Aan het monument, dat in de jaren 1616-1624 door Hendrick de Keyser was ontworpen en uitgevoerd, waren ernstige sporen van verval geconstateerd. *De prins en De Keyser* vormt het verslag van deze boeiende, maar ook zeer ingrijpende hersteloperatie. Nicole Ex en Frits Scholten waren beiden betrokken bij de voorbereidingen ervan en lid van de restauratiebegeleidingscommissie. Hun gezamenlijke inleiding vormt de sleutel tot het boek en mag in geen geval worden overgeslagen. De zestien hoofdstukken, steeds van de hand van een van de twee, kunnen in principe onafhankelijk van elkaar gelezen worden. Aan het eind is een dagboek opgenomen, waarin chronologisch de belangrijkste momenten van de restauratie zijn opgesomd en geïllustreerd.

Het is de auteurs gelukt om in ook voor kunsthistorische leken helder taalgebruik te schrijven. In de passages over de restauratiemethoden ontkomen ze niet aan het gebruik van een enkele vakterm, maar dankzij de heldere stijl blijft het betoog goed te volgen. Zelden zal een restauratieverslag van één object zo luxe zijn uitgevoerd als dit boek. Voor het topstuk van De Keyser mag dat echter best. Een overzichtelijke en fraaie vormgeving komt de toegankelijkheid van het boek ten goede. Dat geldt ook voor de talrijke kruisverwijzingen. Het eindresultaat is een fraai, prettig leesbaar en informatief boek.

Scholten schreef de hoofdstukken met de beschrijving, de geschiedenis, de historische context en de artistieke betekenis van het praalgraf. Na een korte inleiding op Willem van Oranje, staat hij uitgebreid stil bij het monument zelf en vergelijkt hij het kort met contemporaine Europese vorstengraven. Dit laatste punt zou een verdere uitwerking verdienen — de Republiek wilde immers een graf dat zich kon meten met koninklijke tombes elders. Vervolgens bespreekt Scholten de materiaalkeuze van De Keyser (marmer en brons) en de toegepaste technieken. Een belangrijk hoofdstuk is dat over de eerdere restauraties die het monument onderging. Dan pas volgt een korte biografie van beeldhouwer-architect Hendrick de Keyser. Ook dit gedeelte smaakt naar meer. Binnen de Nederlandse kunstgeschiedenis krijgt deze cruciale kunstenaar uit de tijd van de vroege Republiek nog immer niet de aandacht die hij verdient. Scholten beschouwt het praalgraf voornamelijk als een object van beeldhouwkunst. Het is jammer dat de architecturale kant van De Keyser's schepping nauwelijks aan bod komt. Dat geldt ook voor de situering van het graf binnen zijn architecturale oeuvre en in het bredere perspectief van de bouwkunst aan het begin van de zeventiende eeuw. Een ommissie is dat zowel in de beschrijving als bij de tekeningen van het monument de maten ontbreken.

De door Ex geschreven hoofdstukken voeren de lezer langs de spannende, maar soms ook moeizame etappes, die in vijfjaar restauratie werden afgelegd. Met regelmaat confronteert zij de lezer met de dilemma's waarvoor de begeleidingscommissie en de uitvoerenden geplaatst werden. De restauratie leidde tot enkele heftige controverses. Zo betekende de demontage van het gehele monument een ernstige inbreuk op de authenticiteit (in de meeste gevallen verliet een gedemonteerd en weer opgebouwd gebouw in Nederland de status van monument). Het impregneren van het aangetaste marmer met een kunsthars (door sommigen gekwalificeerd als plastificeren) vormde een ander heikel punt. Het besluit tot vervanging van enkele belangrijke stukken zwart marmer leidde zelfs tot het vertrek van de natuursteenskundige van monumentenzorg uit de begeleidingscommissie. Opvallend is dat de effecten van de voorgenomen behandelwijzen vooraf zeer uitgebreid getest waren, maar dat tijdens de uitvoering door complicaties en tijdsdruk snelle besluiten werden genomen die aanvankelijk op die manier ondenkbaar leken. Ex schrijft over deze zaken op een zakelijke en objectiverende wijze. Dat

zij (evenals Scholten) als lid van de begeleidingscommissie zelf partij was en medeverantwoordelijk voor de uiteindelijke beslissingen, zal de lezer in het achterhoofd moeten houden. In een afsluitende brief aan de toekomst maakt zij duidelijk die verantwoordelijkheid niet te willen ontlopen. Het betekent wel dat het verslag niet gezien moet worden als een afgewogen oordeel over de uitgevoerde restauratie. Dat zal elders, door anderen en vooral door de tijd worden geveld.

In het hoofdstuk 'Reputatie' laat Scholten zien hoe het graf vanaf het begin vooral bij buitenlandse bezoekers bewondering oproep. Dat is nog steeds zo. De meeste bezoekers van de Nieuwe Kerk zijn buitenlanders voor wie Delft behoort tot de verplichte nummers van drie dagen Holland. Relatief weinig Nederlanders kennen dit vaderlandse Top 100-monument, dat behoort tot de absolute hoogtepunten van de zeventiende-eeuwse Nederlandse kunst. Moge *De prins en De Keyser* bijdragen tot een grotere bekendheid van het praalgraf en tot een beter begrip van de complexe vragen die de restauratie van een dergelijk kunstwerk met zich meebrengt.

Jeroen Westerman

H. Jamin, *Kennis als opdracht. De Universiteit Utrecht 1636-2001* (Utrecht: Matrijs, 2001, 224 blz., ISBN 90 5345 188 9).

Kennis als opdracht verschijnt op het moment dat de Universiteit Utrecht haar 365ste verjaardag viert. Het boek is bedoeld als een introductie op de geschiedenis van deze universiteit, en vormt de opmaat van een reeks publicaties die zullen verschijnen tot aan 2011, het jaar waarin de universiteit 375 jaar bestaat. Dit universitaire geschiedenisproject wordt begeleid door een commissie geschiedschrijving Universiteit Utrecht en is ingebed in het programma van het onderzoeksinstituut voor geschiedenis en cultuur.

Jamin heeft zich, onder meer door tijdgebrek, bij het schrijven van deze publicatie beperkt tot de bestaande literatuur. In de inleiding geeft de auteur aan dat zijn studie vele hiaten kent door met name het ontbreken van detailstudies. Latere publicaties zullen dan ook meer op specifieke onderwerpen gericht zijn. Deze studie biedt in die zin dus geen verrassende nieuwe inzichten. Het boek is vooral geschreven voor een breed publiek en tracht in vogelvlucht de geschiedenis van deze universiteit weer te geven.

De auteur behandelt in een viertal delen achtereenvolgens de voorgeschiedenis van de Universiteit Utrecht (circa 700-1636), de periode tussen 1636 en 1815, de periode tussen 1815 en 1940 en de naoorlogse periode. In het korte eerste hoofdstuk (11-28) beschrijft Jamin het moeizame proces van de oprichting van een universiteit voor de stad Utrecht. De behoefte aan een universiteit nam toe met het groeiende stedelijke bewustzijn en de stijgende vraag naar hoogopgeleiden. Uiteindelijk kreeg Utrecht in 1636 een academie binnen de stad.

Het tweede hoofdstuk (29-104) over de stedelijke academie, behandelt de periode 1636-1815. Had de academie in haar beginfase, mede doordat de hoogleraren vaak van Duitse afkomst waren, nog een internationaal karakter, rond 1750 kwam daar verandering in en zien we tevens hoe de samenstelling van de studentenbevolking een steeds sterker Utrechts en Nederlands karakter kreeg. Ook het doel van de studie veranderde in de loop van de zeventiende en achttiende eeuw. De algemene academische vorming verloor haar aantrekkingskracht, het merendeel van de studenten ging studeren om toegang te krijgen tot een bepaald beroep of tot de patricische elite. Hoogleraren hielden zich niet meer alleen met 'zuivere' wetenschap bezig, maar het wetenschappelijk onderwijs ging zich als geheel tevens steeds meer richten op de maatschappij.